

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach

LKA – 4101-041-01/2014
P/14/029

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach
ul. Powstańców 29, 40-039 Katowice
T +48 32 784 42 00, F +48 32 784 42 30
lka@nik.gov.pl

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/14/029 – Digitalizacja dóbr kultury
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontroler	Katarzyna Kozieł, specjalista k.p., upoważnienie do kontroli nr 92425 z dnia 4 grudnia 2014 r. (dowód: akta kontroli str. 1-2)
Jednostka kontrolowana	Książnica Cieszyńska, ul. Mennicza 46, 43-400 Cieszyn ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Krzysztof Szelong, Dyrektor ² (dowód: akta kontroli str. 3)

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli³ Książnica prawidłowo realizowała proces digitalizacji polskiego dziedzictwa narodowego. Przyjęty plan digitalizacji został zrealizowany. Według stanu na 30 września 2014 r., zdigitalizowano 4 867 jednostek wpisanych do inwentarza, tj. 2% całych zbiorów Książnicy.

Dotacje celowe przyznawane Bibliotece przez Narodowy Instytut Audiowizualny w ramach Wieloletniego Programu Rządowego Kultura+⁴ (priorytet Digitalizacja) w latach 2011-2014 (III kwartał) zostały wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem. Jednostka realizowała swoje obowiązki zgodnie z zawartymi umowami o dotacje. Biblioteka, pomimo braku pracowni digitalizacyjnej, zabezpieczyła bieżące potrzeby digitalizacji, tworząc stanowisko do digitalizacji oraz repozytorium cyfrowe, zapewniając odpowiednią jakość zdigitalizowanych materiałów oraz bezpieczeństwo ich przechowywania. Przy udzielaniu zamówień publicznych prawidłowo stosowano *przepisy ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych*⁵, a otrzymaną dotację rozliczono rzetelnie.

Jednostka prawidłowo realizowała zaplanowane działania mające na celu upowszechnianie wiedzy o udostępnionych w internecie dobrach kultury. Przed przystąpieniem do Programu Jednostka upowszechniła w internecie 1706 obiektów. Na dzień 31 grudnia 2014 r. liczba udostępnionych obiektów zwiększyła się do 4 182, tj. o 245 %.

Stwierdzone nieprawidłowości polegały na nieprzekazaniu do Narodowego Instytutu Audiowizualnego⁶, wymaganych umową sprawozdań częściowych z realizacji zadania, niezamieszczeniu na zakupionym w ramach Programu sprzęcie logotypu

¹ Zwana dalej „Książnicą” lub „Biblioteką”.

² Powołanie na stanowisko Dyrektora z 1 stycznia 1994 r.

³ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

⁴ Zwanego dalej „Programem”.

⁵ Dz. U. z 2013 r., poz. 907 ze zm.

⁶ Zwanym dalej „Operatorem”.

Programu oraz nieprzekazaniu do Biblioteki Narodowej kopii wzorcowej zdigitalizowanych obiektów.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Efekty procesu digitalizacji zasobów kultury.

Opis stanu
faktycznego

1.1. Na dzień 30 września 2014 r. Zbiory Książnicy obejmowały 223 395 obiektów⁷, w tym:

- obiekty grupy E⁸ - mikrofilmy i mikrofiszki – 1565 jednostek,
- obiekty grupy F - książki, czasopisma, stare druki, inkunabuły, rękopisy, druki ulotne, ikonografia, obiekty muzealne – 221 175 jednostek,
- obiekty grupy G - mapy – 514 obiektów,
- dokumenty elektroniczne – 141 obiektów.

Do digitalizacji wytypowano 15.800 jednostek grupy F, z których cyfryzacji poddano 4 867 sztuk (30,8%). Dofinansowanie z Programu uzyskano na 1277 obiektów grupy F.

(dowód: akta kontroli, str. 31, 40, 53, 57, 66-70)

Dyrektor określił liczbę dóbr kultury, które powinny zostać objęte digitalizacją i udostępnione. Materiały biblioteczne, bezwzględnie wskazane do digitalizacji, ograniczone zostały do grupy druków ciągłych i zwartych oraz rękopisów związanych z regionem⁹. Odliczając obiekty, których digitalizację przeprowadzono w 2014 r., do realizacji w okresie od 2015 r. do 2020 r. zaplanowano ucyfrowienie ok. 16 000 jednostek, tj. 370 000 stron.

(dowód: akta kontroli, str. 9, 88, 96, 130, 158 -160)

Plany określające liczbę obiektów do zdigitalizowania było dostosowane do wysokości środków otrzymywanych ze źródeł zewnętrznych. Dyrektor wyjaśnił, że w rocznych planach budżetowych uwzględniane są jedynie środki, na które Książnica znajduje pokrycie z dotacji zewnętrznych otrzymywanych w ramach realizowanych projektów lub z Powiatowego Urzędu Pracy. Ponadto dodał, że ubieganie się o środki na digitalizację z budżetu Gminy, z którego finansowana jest działalność Książnicy, byłoby bezcelowe, dotacje gminne zapewniają bowiem bibliotece jedynie środki na działalność podstawową i pozwalają na finansowanie wynagrodzeń, kosztów eksploatacji siedziby, zakup drobnych sprzętów i materiałów, a także prenumeraty i zakupów książek. Wszelkie przedsięwzięcia wykraczające poza bieżące funkcjonowanie Książnica zmuszona była finansować ze środków pozyskiwanych spoza budżetu miasta.

(dowód: akta kontroli, str. 160)

1.2. Książnica sukcesywnie digitalizowała obiekty. Na 4867 zdigitalizowanych obiektów grupy F, digitalizacji w okresie objętym kontrolą poddano 2864, w tym 160 w 2011 r., 443 w 2012 r., 1402 w 2013 r. i 859 w 2014 r. W latach 2003 - 2010 ucyfrowiono 2003 jednostki.

(dowód: akta kontroli, str. 69)

⁷ Materiałami bibliotecznymi lub jednostkami.

⁸ Grupy wg „Standardów w procesie digitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego” pod red. Grzegorza Płoszajskiego z 2008 r.

⁹ Ucyfrowienie m.in. „Archiwów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego” oraz druków zwartych wydawanych i odnoszących się do Śląska Cieszyńskiego do 1939 r.

1.3. Dyrektor nie oszacował kosztów przeprowadzenia pełnej cyfryzacji zbiorów. Wyjaśnił, że „(...) działanie to byłoby bowiem niecelowe i to co najmniej z kilku przyczyn. Przede wszystkim, biorąc po uwagę – z jednej strony – opisany na wstępie skromny potencjał organizacyjny¹⁰, jakim dysponuje biblioteka, a z drugiej – wielkość jej zasobów. Czas trwania digitalizacji całości zbiorów biblioteki należałoby zaplanować na wiele dziesiątków lat, a w tej perspektywie wszelkie szacunki finansowe jawią się jako co najmniej wątpliwe. Po wtóre, uruchomienie procesu digitalizacji całości zasobu byłoby równoznaczne ze skierowaniem do ucyfrowienia druków, w tym również współczesnych, wydawanych niekiedy w wielkiej liczbie egzemplarzy i nieposiadających żadnych cech jednostkowych, które są lub w przyszłości zostaną zdigitalizowane także w innych ośrodkach w Polsce lub za granicą. (...) po trzecie, obecnie nie sposób przewidzieć definitywnego zakończenia procesu digitalizacji, ponieważ zbiory biblioteki stale się powiększają (w przypadku Książnicy w większości w wyniku darów, których liczba i wielkość jest nie do przewidzenia), także o obiekty zabytkowe kwalifikujące się do ucyfrowienia”.

(dowód: akta kontroli, str. 160)

Obiekty podlegające digitalizacji zostały zinwentaryzowane i figurowały w posiadanej przez bibliotekę ewidencji zbiorów. Ich opisy znajdowały się ponadto we właściwych katalogach elektronicznych, dostępnych on-line. Jednocześnie, realizacja każdego projektu digitalizacyjnego wiązała się ze sporządzeniem wykazu obiektów przeznaczonych do ucyfrowienia w ramach danego projektu. Dyrektor określił kolejność, w jakiej druki zwarte trafiły do digitalizacji¹¹.

(dowód: akta kontroli, str. 9, 72-79, 161)

Prace związane z selekcją, przygotowywaniem i konwersją danych były prowadzone na podstawie wypracowanej praktyki, a procedury prowadzenia tych prac nie zostały sformalizowane w formie pisemnej. Dyrektor wyjaśnił, że „Wobec utrwalonych w wieloletniej praktyce metod i standardów postępowania, a także w sytuacji, gdy do dyspozycji biblioteki pozostają wytyczne określające parametry digitalizacji w ramach WPR Kultura+¹², Książnica nie podjęła próby skodyfikowania procedur digitalizacyjnych. Dodał, że „Program digitalizacji zbiorów realizowany był w Książnicy od ponad 10 lat a udział w nim brali doświadczeni bibliotekarze, znawcy regionalnego piśmiennictwa, którzy byli w stanie wybrać do digitalizacji odpowiednie partie zbiorów i wskazać kolejność, w jakiej poddane zostać powinny kopiowaniu”.

(dowód: akta kontroli, str. 162)

W okresie objętym kontrolą (1 stycznia 2011 r. – 30 września 2014 r.) wielkość zbiorów biblioteki wynosiła w poszczególnych grupach:

- grupa E - 2011: 1 385, 2012: 1 385, 2013: 1 565, 2014: 1 565,
- grupa F - 2011: 217 845, 2012: 219 212, 2013: 220 449, 2014: 221 175,
- grupa G - 2011: 485, 2012: 491, 2013: 510, 2014: 514,
- dokumenty elektroniczne¹³ - 2011: 133, 2012: 136, 2013: 141, 2014: 141.

(dowód: akta kontroli, str. 69-71)

¹⁰ W bibliotece zatrudnionych było 15 osób na 14,5 etatu, w związku z tym brak było możliwości stałego oddelegowania pracownika do obsługi procesu digitalizacji.

¹¹ Do roku 2020 zaplanowano digitalizację zespołów rękopiśmiennych („Teki Tadeusza Regera” oraz „Archiwalia Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego”), które do kopiowania przekazywane będą w kolejności numerów ewidencyjnych oraz druki zwarte wydane do 1939 r., które występują w kilku różnych przechowywanych w Książnicy Cieszyńskiej kolekcjach bibliotecznych, z których w pierwszej kolejności do digitalizacji trafiają stare druki.

¹² Wieloletniego Programu Rządowego Kultura+.

¹³ Nie wymienione w żadnej z grup od A do G.

Na proces digitalizacji w okresie objętym kontrolą 2011-2014, Książnica poniosła nakłady w wysokości 216,6 tys. zł, w tym, w 2011 r. i 2012 r. - 1,1 i 2,1 tys. zł (ze środków własnych), w 2013 r. - 165,8 tys. zł (w tym 48,6 tys. zł ze środków własnych¹⁴ i 117,2 tys. zł ze środków Programu) oraz do 30 września 2014 r. - 47,6 tys. zł ze środków własnych.

(dowód: akta kontroli, str. 68, 165)

W latach 2011-2014 Dyrektor zawarł z Operatorem trzy umowy dotyczące dofinansowania procesu „Digitalizacji zbiorów Książnicy” w ramach Programu:

1. umowa nr 00062/12/NInA z 15 października 2012 r.¹⁵, etap I, wartość zadania – 161,8 tys. zł, w tym: kwota dofinansowania – 118,2 tys. zł, wkład własny Książnicy – 43,6 tys. zł, okres realizacji od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2013 r.;
2. umowa nr 00259/13/NInA z 30 września 2013 r., etap II, wartość zadania – 250,1 tys. zł, w tym: kwota dofinansowania – 188,2 tys. zł, wkład własny – 61,9 tys. zł, okres realizacji od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.;
3. umowa nr 00141/14/NInA z 24 września 2014 r., etap III, wartość zadania – 195,4 tys. zł, w tym: kwota dofinansowania – 123,7 tys. zł, wkład własny – 71,7 tys. zł, okres realizacji od 1 września 2014 r. do 30 grudnia 2015 r. W ramach umowy zaplanowano zakup skanera planetarnego oraz digitalizację 4500 obiektów.

(dowód: akta kontroli, str. 80-87, 109-116, 121-129)

Analiza realizacji umowy z 15 października 2012 r. (cel: utworzenie repozytorium oraz digitalizacja 275 obiektów grupy F, tj. 34.629 stron¹⁶), oraz umowy z 30 września 2013 r. (cel: digitalizacja 720 obiektów grupy F, tj. 81850 stron¹⁷) wykazała, że Książnica zrealizowała założone cele rzeczowe. W okresie objętym kontrolą nie zrealizowano umowy z 24.09.2014 r.¹⁸.

(dowód: akta kontroli, str. 68, 88-93, 117-120, 130-131, 135-136, 250-251)

Cały posiadany przez Książnicę zasób cyfrowy przechowywany był na 49 przenośnych dyskach o łącznej objętości 45,5 TB¹⁹ oraz w utworzonym w 2013 r. repozytorium cyfrowym. Odnośnie przeniesienia całego zasobu Książnicy na nośniki cyfrowe Dyrektor poinformował, że ograniczono materiały biblioteczne, które należy poddać digitalizacji do grupy druków ciągłych i zwartych oraz rękopisów związanych z regionem.

(dowód: akta kontroli, str. 133, 135-136, 141, 162, 233)

1.4. Książnica przestrzegała standardów określonych dla digitalizacji obiektów grupy F.

(dowód: akta kontroli, str. 88-93, 117-120, 143)

1.5. Nie wystąpiły przypadki utraty zbiorów w wyniku zbyt późnej digitalizacji²⁰.

(dowód: akta kontroli, str. 72)

¹⁴ W tym 45,4 tys. zł w ramach Programu i 3,2 tys. zł w ramach prac społecznie-użytecznych.

¹⁵ Aneks nr 1 z 4 kwietnia 2013 r. zmieniający wniosek o dofinansowanie w zakresie zmiany konfiguracji sprzętowej.

¹⁶ Zdigitalizowano 568 obiektów, tj. 47 366 stron.

¹⁷ Zdigitalizowano 709 obiektów, tj. 88 981 stron.

¹⁸ Selekcję zbiorów do digitalizacji wyznaczono na okres od 1 października 2014 r. do 31 grudnia 2014 r.

¹⁹ W magazynie książek, na III piętrze budynku.

²⁰ Ostatni ubytek odnotowano w roku 1996 r.

Dyrektor wyjaśnił, że w przypadku Książnicy zasadniczym czynnikiem opóźniającym proces digitalizacji zbiorów, jest szczupły potencjał organizacyjny placówki, tj. ograniczenia dotyczące liczby pracowników, w których zakresach obowiązków zadania związane z digitalizacją były tylko jedną z bardzo wielu powinności. Wysokość środków przekazywanych na digitalizację w ramach Programu, zdaniem Dyrektora, była „bliska optimum” i nie była czynnikiem opóźniającym powyższy proces.

(dowód: akta kontroli, str. 163)

1.6. Środki finansowe otrzymane w ramach Programu na realizację zadania: Digitalizacja etap I zostały rzetelnie rozliczone. Przeznaczono je zgodnie z umową na: utworzenie repozytorium oraz zdigitalizowanie 568 obiektów (zrealizowano 206% ww. planu). Przestrzegano standardów technicznych obejmujących parametry sprzętowe oraz oprogramowanie właściwe dla rodzaju zdigitalizowanych zbiorów. Zadanie zostało zrealizowane w całości i w terminie określonym w umowie. Na realizację zadania poniesiono wydatki w wysokości 162.478,93 zł (tj. 100,4% wartości umowy) w tym kwota dofinansowania: 117,2 tys. zł i wkład własny: 45,3 tys. zł. Niewykorzystaną kwotę dofinansowania²¹ w wysokości 1.009,37 zł zwrócono zgodnie z umową o dofinansowanie w dniu 11 grudnia 2013 r.

W okresie objętym kontrolą nie rozliczono środków otrzymanych na realizację etapu II. Do 30 września 2014 r. Książnica wydatkowała 47,60 tys. zł za środków własnych na opracowanie zbiorów do digitalizacji w tym etapie i przetwarzanie skanów, tj. 40% wartości umowy.

(dowód: akta kontroli, str. 68, 88-93, 95-108, 165)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W toku realizacji zadania: Digitalizacja – etap I, nie umieszczono na zakupionym sprzęcie²² logotypu Programu dla priorytetu Digitalizacja, czym naruszono § 4 ust. 2 umowy o dofinansowanie z 15 października 2012 r. oraz zasady Programu dotyczące identyfikacji wizualnej zakupionego sprzętu do digitalizacji.

(dowód: akta kontroli, str. 135-136)

Przyczyną nieumieszczenia logotypu na serwerze, jak wyjaśnił Dyrektor, było przeoczenie.

Brakujące oznaczenie uzupełniono w toku kontroli NIK.

(dowód: akta kontroli, str. 208, 212)

2. Książnica nie przekazała do Biblioteki Narodowej egzemplarza kopii wzorcowej zdigitalizowanych obiektów wraz z metadanymi, w terminie 30 dni od dnia zakończenia zadania: Digitalizacja – etap I, do czego była zobowiązana jako beneficjent, na podstawie § 4 ust. 4 umowy o dofinansowanie z 15 października 2012 r.

(dowód: akta kontroli, str. 93)

Dyrektor wyjaśnił, że nie przesłał kopii zdigitalizowanych obiektów, gdyż komplet, wytworzonych w rezultacie projektu, kopii cyfrowych został przesłany w dniu 25 listopada 2013 r., a więc jeszcze przed formalnym zakończeniem realizacji projektu, do Narodowego Instytutu Audiowizualnego wraz z prośbą o sprawdzenie,

²¹ We wniosku o dofinansowanie wysokość dotacji określono na 118,2 tys. zł.

²² Utworzenie repozytorium wiązało się m.in. z zakupem serwera oraz szafy do jego zabudowy.

czy dołączone do kopii metadane odpowiadają normom określonym w Katalogu Dobrych Praktyk i Standardów Digitalizacji dla Obiektów Bibliotecznych, a które - jak myślał Operator - skierował do Biblioteki Narodowej.

(dowód: akta kontroli, str. 233-234)

Zdaniem NIK nie można uznać przekazania kopii cyfrowych do Narodowego Instytutu Audiowizualnego za wywiązanie się z zapisów umowy, która jasno określiła adresata ww. kopii, wskazując Bibliotekę Narodową.

3. W toku realizacji zadania: Digitalizacja – etap II, nie przekazano Operatorowi cząstkowych sprawozdań z jego realizacji w określonych w umowie terminach: do 4 kwietnia 2014 r., do 4 lipca 2014 r., oraz do 4 października 2014 r. oraz do dnia 6 czerwca 2014 r. raportu częściowego, co było niezgodne z § 7 ust. 1 i 3 umowy o dofinansowanie z 30 września 2013 r. oraz zasadami Programu dotyczącymi monitoringu i sprawozdawczości.

(dowód: akta kontroli, str. 119-120)

Stosownie do wyjaśnień Dyrektora, przyczyną nieprzekazania sprawozdań i raportu częściowego były niedopatrzenie i przeoczenie.

W toku kontroli przekazano Operatorowi zaległe sprawozdania cząstkowe oraz raport częściowy.

(dowód: akta kontroli, str. 234, 240-247)

Ocena cząstkowa

W latach objętych kontrolą NIK Książnica prawidłowo realizowała proces digitalizacji polskiego dziedzictwa narodowego, a dotacje celowe przyznawane Bibliotece przez Operatora zostały wykorzystane zgodnie z przeznaczeniem. Jednostka realizowała swoje obowiązki zgodnie z zawartymi umowami o dotacje. Jednakże nie umieszczono logotypu Programu dla priorytetu Digitalizacja na zakupionym sprzęcie, nie przekazano Operatorowi cząstkowych sprawozdań z jego realizacji w określonych w umowie terminach oraz błędnie przekazano do Biblioteki Narodowej zamiast do Operatora egzemplarz kopii wzorcowej zdigitalizowanych obiektów.

2. Tworzenie infrastruktury technicznej dla zasobów cyfrowych.

Opis stanu faktycznego

2.1. Książnica prowadziła digitalizację posiadanych obiektów dziedzictwa kulturowego od 2003 r. Stan techniczny budynku Biblioteki były dobry i umożliwiał realizację tego procesu²³. W budynku, który stanowił własność Gminy Cieszyn, znajdowało się 49 pomieszczeń²⁴, z których osiem wynajmowanych było przez Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział Cieszyn. Biblioteka nie posiadała pracowni digitalizacyjnej. Digitalizacja zbiorów prowadzona była na wydzielonym stanowisku w Czytelnii Ogólnej na parterze budynku. Utworzone ze środków Programu repozytorium (serwerownia) mieściło się na I piętrze budynku.

(dowód: akta kontroli, str. 132-134, 137-155, 158, 235)

Odnosnie pozyskania budynku na własność Dyrektor poinformował, że żadna z istniejących w Cieszynie miejskich instytucji kultury nie jest właścicielem użytkowanego przez siebie budynku, a stan ten stanowi konsekwencję przyjętej przed laty polityki władz miasta dotyczącej utrzymywania kontroli nad należącymi do gminy nieruchomościami. Dodał, że okoliczności te bezprzedmiotowymi czyniły

²³ Kontrola okresowa stanu technicznego budynku przeprowadzona w 2014 r. stwierdziła dobry stan techniczny wszystkich elementów wewnętrznych i zewnętrznych budynku. Oględziny przeprowadzone w toku kontroli potwierdziły dobry stan budynku.

²⁴ Powierzchnia użytkowa budynku – 3.085 m².

jednak wszelkie indywidualne wysiłki w celu przeniesienia na Książnicę praw własności do zajmowanego przez nią obiektu i z tego też względu tego rodzaju starań we wskazanym okresie nie podejmowano.

(dowód: akta kontroli, str. 206)

Zadania z zakresu digitalizacji dóbr kultury, realizowane w poszczególnych etapach Programu²⁵, prowadzone były przez pięciu²⁶ spośród 15 pracowników Książnicy, tj. przez 33% pracowników merytorycznych²⁷. Kwalifikacje zawodowe ww. pracowników zapewniały prawidłową realizację zadań związanych z digitalizacją. Zadania związane z ochroną bezpieczeństwa zbiorów Książnicy realizowane były w formie monitoringu elektronicznego, systemu sygnalizacji włamania i napadu przez koncesjonowaną agencję ochrony.

(dowód: akta kontroli, str. 167-184)

Wymagania kwalifikacyjne dla pracowników zajmujących się digitalizacją zbiorów nie zostały określone przez Dyrektora. Wyjaśnił on, że wobec konieczności angażowania w procesie digitalizacji wyłącznie własnych pracowników (nie licząc doraźnie zatrudnianych stażystów etc.), na których spoczywały obowiązki związane z wypełnianiem całości zadań biblioteki, możliwości praktycznego stosowania kryteriów kwalifikacyjnych przy wyborze osób oddelegowywanych do obsługi prac digitalizacyjnych są ograniczone, a podstawowym problemem jest takie gospodarowanie czasem pracy personelu, aby działania podejmowane w sferze digitalizacji nie obniżały efektywności i jakości prac realizowanych na innych polach. Dodał, że wszyscy pracownicy posiadają co najmniej elementarną wiedzę informatyczną, także w odniesieniu do grafiki komputerowej, a wielu z nich uczestniczyło we wcześniejszych projektach digitalizacyjnych i dysponuje mniej lub bardziej zaawansowanymi kompetencjami w sposób bezpośredni odnoszącymi się do poszczególnych faz procesu ucyfrowienia zbiorów.

(dowód: akta kontroli, str. 207)

2.2. W związku z brakiem możliwości zwiększenia stanu zatrudnienia nie oszacowano potrzeb i wymagań w zakresie budowy infrastruktury technicznej niezbędnej do zapewnienia digitalizacji dóbr kultury, część prac zlecono podmiotowi zewnętrznemu²⁸. Jak wyjaśnił Dyrektor, w związku z dysponowaniem szczupłym budżetem, uniemożliwiającym zwiększenie zatrudnienia oraz brak choćby części etatu dla informatyka, książnica zmuszona była zrezygnować z koncepcji tworzenia własnej pracowni digitalizacyjnej.

(dowód: akta kontroli, str. 205-206)

Odnosnie określenia niezbędnej liczby osób wykonujących cyfryzację posiadanych zbiorów Dyrektor wyjaśnił, że „Niestety, wobec niemożności zwiększenia stanu zatrudnienia w Książnicy Cieszyńskiej za bezproduktywne uznać trzeba także wszelkie próby oszacowania optymalnej liczby pracowników, którzy powinni uczestniczyć w procesie digitalizacji zbiorów. Delegowanie mieszczących się w tym zakresie zadań dotyczyć bowiem może wyłącznie pracowników aktualnie zatrudnionych w bibliotece, a wszelkie odnoszące się do tej kwestii plany podporządkowane zostać muszą potrzebie godzenia aspiracji biblioteki w zakresie cyfryzacji z koniecznością realizacji jej podstawowych zadań związanych

²⁵ Etap I i II.

²⁶ Pracownicy na stanowiskach: starszy oraz młodszy bibliotekarz, introligator zbiorów bibliotecznych, konserwator zbiorów bibliotecznych.

²⁷ Jednocześnie wszystkich pracowników Biblioteki.

²⁸ Po rozeznaniu cenowym zaplanowano kwotę 188 tys. zł, jednak w postępowaniu o zamówienie publiczne wybrano oferenta, który zaproponował najniższą cenę 173 tys. zł.

z gromadzeniem, ochroną, opracowywaniem, udostępnianiem i popularyzacją należących do niej zbiorów”.

(dowód: akta kontroli, str. 206)

W okresie objętym kontrolą na realizację zadań związanych z digitalizacją przeznaczono 216,6 tys. zł, w tym na:

- utworzenie repozytorium - 44,5 tys. zł,
- wykonywanie, kontrolę i przetwarzanie skanów - 136,6 tys. zł,
- udostępnianie materiałów cyfrowych - 5,5 tys. zł,
- selekcję i opracowanie zbiorów do digitalizacji - 30,0 tys. zł.

Ze środków Programu sfinansowano 54 % kosztów, na łączną kwotę 117,2 tys. zł, w tym: wykonanie, kontrola i przetwarzanie skanów - 72,7 tys. zł oraz utworzenie repozytorium - 44,5 tys. zł. Pozostałe koszty powyższych zadań w wysokości 99,4 tys. zł zostały poniesione ze środków własnych biblioteki na wykonywanie i przetwarzanie skanów oraz zamieszczanie plików w ŚBC przez pracowników

(dowód: akta kontroli, str. 68,165)

Dyrektor sprawował kontrolę nad jakością budowanych cyfrowych baz zbiorów oraz ich katalogowaniem. W trakcie procesu digitalizacji tworzone były bazy danych pozwalające określić kompletność plików oraz spójność powstającego zasobu cyfrowego. W bazach tych przechowywane były dane o powstających plikach²⁹.

(dowód: akta kontroli, str. 185-193, 207-208)

W związku z brakiem możliwości zwiększenia stanu zatrudnienia biblioteki Dyrektor nie przewidywał stworzenia pracowni digitalizacyjnej. Infrastruktura techniczna Książnicy wykorzystywana w procesie digitalizacji obejmowała urządzenia do skanowania nabyte przed 2011 r.: dwa skanery o formacie A3, jeden skaner przeznaczony do kopiowania książek (Plustek OpticBook 3600 Plus), skaner do mikrofilmów (Canon Mikrofilm Scanner 300 II), sprzęt do reprodukcji fotograficznych (stół + aparat Nikon D90 z dwoma obiektywami). W ramach III etapu digitalizacji dóbr kultury, w celu przyspieszenia realizacji procesu digitalizacji zbiorów Książnicy, zaplanowano utworzenie stanowiska do digitalizacji wyposażonego w skaner planetarny Bookeye 4 V2 Professional z szybą dociskową i osobnym monitorem.

(dowód: akta kontroli, str.133,162,205,208)

Wykonane pliki cyfrowe przechowywane były w repozytorium cyfrowym³⁰ oraz na dyskach przenośnych w magazynie książek. Ponadto do udostępniania plików użytkowych w sieci wewnętrznej biblioteki wykorzystywano, nabytą przed 2011 r., pamięć masową³¹.

(dowód: akta kontroli, str. 133, 208)

W celu zagwarantowania bezpieczeństwa posiadanym zbiorom cyfrowym m.in. Komisja opracowania zbiorów bibliotecznych Książnicy³² ustaliła procedury archiwizacji zdigitalizowanych zbiorów oraz procedury dostępu do katalogów

²⁹Tj. metadane deskryptywne obiektu cyfrowego, metadane techniczne plików cyfrowych, metadane administracyjne obiektów cyfrowych, metadane strukturalne pozwalające jednoznacznie określić kompletność, spójność oraz prawidłowość lokalizacji zachowania sukcesywnie powstającego zasobu cyfrowego. Komplet setek tysięcy unikatowych identyfikatorów służących do osadzenia ich w: powstałych plikach binarnych jako metadane wewnętrzne, zewnętrznych metadanych METS, metadanych dotyczących rozpoznanego tekstu w powstałych obiektach cyfrowych według standardu ALTO. Podstawę opinii o pełnej spójności posiadanego zasobu cyfrowego stanowiły przede wszystkim cztery identyfikatory (czy też cztery metadane techniczne): identyfikacja pliku w obrębie obiektu cyfrowego (odpowiednik porządku fizycznego obiektu analogowego / numer strony w woluminie), identyfikacja pliku w obrębie projektu digitalizacyjnego, identyfikacja pliku w obrębie repozytorium cyfrowego instytucji, identyfikacja prawidłowej lokalizacji długoterminowego przechowywania pliku cyfrowego.

³⁰ Na utworzenie repozytorium składał się zakup serwera plików (na 10 dysków + 2 półki dodatkowe), 10 dysków do serwera plików 3TB, dodatkowej półki dyskowej i 12 dysków do półki 3TB, dwóch dodatkowych dysków zapasowych 3TB, zasilacza UPS, patch panela sieciowego oraz zabudowa szafy.

³¹ Dysk o pojemności 2 TB - DLink DNS343 Storage System.

³² Posiedzenie Komisji z 20 lutego 2012 r. i 20 maja 2013 r.

w repozytorium wraz z zakresem uprawnień dla poszczególnych pracowników Biblioteki. Wszystkie pliki zdigitalizowanych zbiorów, w formacie TIFF, archiwizowane były w dwóch kopiach: na dyskach przenośnych i w repozytorium cyfrowym.

(dowód: akta kontroli, str. 88-92, 208-211, 237-238)

Nie wyodrębniono kosztów zapewnienia bezpieczeństwa zbiorom cyfrowym. Na zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim zbiorom Książnicy, w tym zbiorom cyfrowym, w okresie objętym kontrolą, poniesiono łącznie wydatki w kwocie 126,3 tys. zł, w tym na:

- konserwację instalacji sygnalizacji pożaru i oddymiania – 8 tys. zł,
- monitoring (ochrona obiektu) – 16,9 tys. zł,
- monitoring (p.poż.) – 12,9 tys. zł,
- konserwację systemu antywłamaniowego i kontroli dostępu – 29 tys. zł,
- konserwację systemu gaśniczego – 48,4 tys. zł
- nadzór p.poż – 11,1 tys. zł.

(dowód: akta kontroli, str. 237, 248)

Udostępnianie zasobów cyfrowych następowało poprzez umieszczanie przez pracowników Książnicy zdigitalizowanych plików na stronie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej³³ na podstawie Porozumienia o współtworzeniu ŚBC z dnia 26.01.2009 r.

(dowód: akta kontroli, str. 11-14, 31, 40, 57)

2.3 W ramach realizacji etapu I digitalizacji zasobów Książnicy dokonano zakupu serwera do repozytorium cyfrowego na kwotę 44,5 tys. zł. Przy zakupie nie było wymogu stosowania przepisów ustawy Prawo zamówień publicznych³⁴ w związku z wyłączeniem na podstawie art. 4 ust. 8 ww. ustawy. Przy realizacji etapu II nie dokonano zakupów inwestycyjnych. Przy wyłonieniu wykonawcy na usługę digitalizacji zbiorów Książnicy, zaplanowaną na kwotę 188 tys. zł, zastosowano przepisy ustawy PZP. Analiza postępowania nie wykazała nieprawidłowości w tym zakresie.

(dowód: akta kontroli, str. 88-93, 96, 103)

W okresie objętym kontrolą Książnica nie uzyskała przychodów w związku z upowszechnieniem dziedzictwa kulturowego. Zdigitalizowane pliki udostępnianie były na stronie ŚBC nieodpłatnie. Publikacja cyfrowych kopii w ŚBC realizowana była siłami własnymi Książnicy, a w ramach projektów finansowanych z Programu jej koszty stanowiły element wkładu własnego Biblioteki.

(dowód: akta kontroli, str. 88-90, 117, 165, 253, 258, 263)

Książnica przy realizacji prowadzonych we własnym zakresie prac digitalizacyjnych oraz zlecając digitalizację firmom zewnętrznym przestrzegała standardów technicznych obejmujących parametry sprzętowe oraz oprogramowanie właściwe dla rodzaju digitalizowanych zbiorów. Procesowi temu poddano zbiory grupy F przy zachowaniu minimalnych parametrów sprzętowych dla tej grupy³⁵. W celu zwiększenia jakości wytwarzanych kopii zaplanowano ww. zakup skanera planetarnego.

(dowód: akta kontroli, str. 130, 133, 143, 162, 185-203, 205)

W okresie objętym kontrolą nie dokonano zakupu sprzętu do digitalizacji zasobów kultury.

(dowód: akta kontroli, str. 88-93, 117-120, 130-131)

³³ Zwanej dalej „ŚBC”.

³⁴ Zwanej dalej „ustawą PZP”.

³⁵ Format TIFF 6.0, rozdzielczość 300 ppi, głębia barwy 24 bit RGB.

W latach 2011-2014 Książnica pomimo braku pracowni digitalizacyjnej, zabezpieczyła bieżące potrzeby digitalizacji, tworząc stanowisko do digitalizacji oraz repozytorium cyfrowe, zapewniając odpowiednią jakość zdigitalizowanych materiałów oraz bezpieczeństwo ich przechowywania.

3. Upowszechnianie zasobów cyfrowych.

Opis stanu faktycznego

3.1. Odnośnie zasadności włączenia upowszechniania zasobów cyfrowych do procesu digitalizacji Dyrektor poinformował, że „Z perspektywy Książnicy kwestia ta pozbawiona była dotąd istotnego znaczenia. Wszystkie zbiory digitalizowane w ramach projektów finansowanych z dotacji zewnętrznych przynależą bowiem do domeny publicznej i z założenia ucyfrowiane były po to, aby ich kopie można było udostępnić w internetowej bibliotece cyfrowej (...)”.

(dowód: akta kontroli, str. 236)

3.2. W okresie objętym kontrolą Biblioteka corocznie zwiększała liczbę udostępnianych, zdigitalizowanych, plików na stronie ŚBC. W roku 2011³⁶ udostępniono 214 plików, w 2012 r. – 330, w 2013 r. – 779 i w 2014 r. – 1153³⁷. Na dzień 31 grudnia 2014 r. łączna liczba publikacji dostępnych w profilu Książnicy w ŚBC wynosiła 4182, tj. 86% zdigitalizowanych obiektów³⁸.

(dowód: akta kontroli, str. 31, 40, 57, 66, 216, 219)

3.3. Książnica nie prowadziła kampanii promocyjnych dotyczących realizowanych przez nią projektów digitalizacyjnych, w celu upowszechniania w społeczeństwie wiedzy o posiadanych wersjach elektronicznych. O posiadanych zdigitalizowanych zbiorach poinformowano lokalne i regionalne media, w efekcie czego, w latach 2011-2014 ukazało się 25 publikacji prasowych oraz zamieszczano informacje na portalu społecznościowym Biblioteki. Ponadto utrzymywano podstronę internetową poświęconą realizowanemu w Książnicy od 2003 r. programowi digitalizacji zbiorów³⁹.

(dowód: akta kontroli, str. 22-25, 235-236)

Dyrektor poinformował, że wiedza na temat cyfrowej oferty Książnicy dociera do coraz szerszego kręgu zainteresowanych, czego dowodem jest liczba wyświetleń publikacji cyfrowych dostępnych w puli Książnicy w ŚBC, która wzrosła pomiędzy 1 stycznia a 31 grudnia 2014 r. z ok. 200 000 do ponad 670 000⁴⁰. Dodał, że organizowanie zakrojonych na szeroką skalę kampanii promocyjnych nie jest wymagane umowami dotyczącymi dofinansowania oraz nie jest uzasadnione w przypadku pojedynczych projektów, a skuteczniejsza mogłyby okazać się kampania informacyjna realizowana na poziomie ogólnopolskim.

(dowód: akta kontroli, str. 217, 269-270)

Książnica nie sporządzała kalkulacji kosztów poszczególnych przedsięwzięć przewidzianych do realizacji z zakresu upowszechniania posiadanych zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego, gdyż - jak wyjaśnił Dyrektor - ograniczony zakres działań promocyjnych nie wymagał ani specjalnych rozbudowanych planów, ani też nie pociągał za sobą wymiernych kosztów.

(dowód: akta kontroli, str. 236)

³⁶ Na 31 grudnia 2010 r. liczba udostępnionych na stronach ŚBC plików wynosiła 1706.

³⁷ Do dnia 31 grudnia 2014 r.

³⁸ Liczba przekazanych do ŚBC i udostępnionych plików na stronie ŚBC była taka sama.

³⁹ <http://kc-cieszyn.pl/index.php/content,342>.

⁴⁰ Do dnia 12 stycznia 2015 r. publikacje te wyświetlono 687 053 razy - informacje ze strony <http://sbc.org.pl/dlibra/pubstats?statType=16>.

Prowadzone przez Dyrektora działania informacyjne w zakresie upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym nie były adresowane do poszczególnych grup społecznych. Dyrektor wyjaśnił, że niepotrzebne było różnicowanie działań promocyjnych ze względu na różnorodnych adresatów cyfrowej oferty Książnicy, gdyż w całości oferta przeznaczona była dla osób prowadzących prace badawcze, popularyzacyjne, a także odnoszące się do historii i kultury Śląska Cieszyńskiego, bez związku z przynależnością użytkowników biblioteki cyfrowej do odrębnych grup wiekowych, płciowych, wyznaniowych, narodowych czy zawodowych.

(dowód: akta kontroli, str. 236)

Upowszechnianie zdigitalizowanych zbiorów realizowane było poprzez umieszczanie zdigitalizowanych plików na stronie ww. ŚBC. W ramach ŚBC biblioteka posiadała własny profil, służący udostępnianiu jej zasobów cyfrowych. W ŚBC pliki udostępniane były w formacie DjVu, za pomocą oprogramowania dLibra. Wszystkie opisy i kopie cyfrowe udostępnianie były bezpłatnie. Równocześnie w Czytelnii umożliwiono korzystanie z kopii tych samych oryginałów dostępnych w formacie PDF, w wewnętrznej sieci biblioteki.

(dowód: akta kontroli, str. 11-21, 133, 214-215, 250-251)

Odnosnie wpływu digitalizacji na udostępnianie zbiorów instytucji i promocję kultury Dyrektor poinformował, że *„Dla Książnicy Cieszyńskiej, posiadającej niezwykle wartościowe zbiory, w niejednym przypadku o unikalnej wartości, funkcjonującej wszakże w oddaleniu od dużych ośrodków akademickich i naukowych, możliwość udostępnienia zasobów w postaci cyfrowej ma fundamentalne znaczenie. (...) Roczna liczba odwiedzin w obu czytelnich Książnicy Cieszyńskiej (udostępniającej swoje zbiory tylko prezencyjnie) była w 2014 r. bliska średniej jednodobowej liczbie wyświetleń publikacji cyfrowych udostępnionych w profilu Książnicy w Śląskiej Biblioteki Cyfrowej”*.

(dowód: akta kontroli, str. 236-237)

Skalę zainteresowania zbiorami monitorowano za pomocą narzędzi dostępnych na stronie ŚBC, które pozwalały na ustalanie bieżącej (na dzień poprzedzający dzień, w którym dokonywane było sprawdzenie stanu licznika) łącznej liczby wyświetleń wszystkich publikacji cyfrowych udostępnionych w profilu Książnicy oraz liczby wyświetleń poszczególnych publikacji. Do dyspozycji był również ranking poczytności zamieszczonych w ŚBC kopii, które wyświetlane były w kolejności od tej, która na dany dzień ma największą liczbę wyświetleń po te, które wyświetleń mają najmniej.

(dowód: akta kontroli, str. 216-217, 238)

Jako bariery występujące w powyższym zakresie Dyrektor podał, brak możliwości automatycznego sprawdzenia liczby wyświetleń w wybranych dniach czy okresach, brak informacji o długości czasu, w jakim poszczególne publikacje pozostawały otwarte oraz brak możliwości poznania struktury użytkowników (choćby np. w ujęciu geograficznym, ich zachowań przy korzystaniu z serwisu, preferencji i strategii wyszukiwawczych).

(dowód: akta kontroli, str. 238)

3.4. Koszty upowszechnienia zasobów cyfrowych⁴¹, poniesione w roku 2013 w wysokości 5,5 tys. zł, stanowiły 0,3% kosztów działalności operacyjnej⁴².

⁴¹ Koszty własne dotyczące umieszczania przez pracowników Książnicy plików na stronie ŚBC.

⁴² Koszty działalności operacyjnej roku 2013 r., jednocześnie związanej z zadaniami merytorycznymi, wyniosły 1 899,9 tys. zł.

Koszty te zostały wyodrębnione w preliminarzu całkowitych kosztów zadania procesu digitalizacji – etap I.

(dowód: akta kontroli, str. 88, 90, 165, 256)

3.5. Odnośnie czynników ograniczających realizację zadań związanych z udostępnieniem zbiorów cyfrowych Dyrektor poinformował, że „W przypadku Książnicy Cieszyńskiej czynnikiem tym jest przede wszystkim szczupłość kadry. (...) Ograniczenia kadrowe, w tym brak własnego informatyka, były też z jedną z przyczyn, które zdecydowały o rezygnacji przez Książnicę z planów budowy własnej biblioteki cyfrowej, mimo iż zasób jakim ona dysponuje, a także potrzeby środowiska na rzecz którego działa, w pełni uzasadniałyby utworzenie samodzielnej „cieszyńskiej biblioteki cyfrowej”. Inna kategoria ograniczeń, które mają już jednak ponadlokalny wymiar, dotyczy niedostatków systemu dLibra (...), a w pierwszym rzędzie – brak możliwości zbiorczego przeszukiwania treści publikacji udostępnianych przez konsorcjum bibliotek cyfrowych, a nawet fragmentaryczność indeksacji, jakiej poddawana jest treść publikacji udostępnionych w pojedynczych bibliotekach. Jest to tym dotkliwsze, jeśli pamiętać będziemy o kolejnej ewidentnej słabości polskich bibliotek cyfrowych, polegającej na niestosowaniu w opisach publikacji cyfrowych obowiązujących współcześnie norm katalogowania, co w swojej konsekwencji pozbawia użytkowników bibliotek cyfrowych skutecznego narzędzia wyszukiwawczego, mogącego zapewnić przeprowadzanym przez nich kwerendom rzeczywistą kompletność i rzetelność”.

(dowód: akta kontroli, str. 237)

Ze względu na rodzaj utworów (wydawnictwa ciągle opublikowane do 1939 r.), poddawanych digitalizacji w ramach projektów finansowanych z Programu ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁴³ jak i Dyrektywa PE i Rady 2012/28/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie niektórych dozwolonych sposobów korzystania z utworów osieroconych nie miały wpływu na zakres udostępniania ich cyfrowych kopii.

(dowód: akta kontroli, str. 236)

Ocena częściowa

W okresie objętym kontrolą Książnica prawidłowo realizowała działania mające na celu upowszechnianie wiedzy o udostępnionych w internecie dobrach kultury. Pomimo, że Biblioteka nie prowadziła działań promocyjnych w tym zakresie, liczba osób korzystających z jej zasobów internetowych wzrosła w roku 2014 trzykrotnie.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁴⁴, wnosi o:

- 1. Przekazywanie do Operatora, wymaganych umową, sprawozdań częściowych z realizacji zadania.**
- 2. Przekazywanie do Biblioteki Narodowej kopii wzorcowej zdigitalizowanych obiektów przy realizacji zadań w ramach Programu.**

⁴³ Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.

⁴⁴ Dz. U. z 2012 r., poz.82. ze zm.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Katowicach.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 14 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

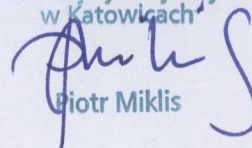
Katowice, dnia 27 lutego 2015 r.

**Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach**

**Doradca ekonomiczny
Bogusław Gębica
Kontroler nadzorujący**

DYREKTOR
Delegatura Najwyższej Izby Kontroli
w Katowicach

Piotr Miklis

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Katowicach
ul. Powstańców 29, 40-039 Katowice

LKA-4101-041-01/2014, P14/1029

2PO

(00)359007734126294266

**OPLATA POBRANA
TAXE PERÇUE - POLOGNE**
umowa nr ID 291511/S
z Poczta Polska S.A.
z dnia 23.12.2014 r.

Włoszowice

Cieszynska

ul. Mennicza 46

43-400

Cieszyn

KSIĄŻNICA CIESZYŃSKA
Wpłynęło dnia 06.03.2015
Znak 9876543210
Zal. 15